

اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی

سال دوم، شماره سوم، پاییز ۱۳۹۵، ص ۳۷ - ۵۸

مدل ساختاری روان آزردهی: نقش روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، حرص و حسادت

The Structural Model of Neurosis: the Role of Initial Maladaptive Schemas, Greed and Envy

سیدعباس ساطوریان / دانشجوی دکتری روان‌شناسی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ✨
حسین رضائیان / کارشناسی ارشد روان‌شناسی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ✨
علی صادقی سرشت / دانشجوی دکتری روان‌شناسی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی ✨
انسیه رضایی گل‌آبادی / دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس

Sayyid Abbas Satouriyani / PhD Student of Psychology, IKI.

sabbas61@gmail.com

Hussein Reza'iyani / MA of Psychology, IKI.

Ali Sadeqi Seresht / PhD Student of Psychology, IKI.

Ensiya Reza'i Gol-Abadi / MA Student of Clinical Psychology, IAUC.

ABSTRACT

The present study is a descriptive study of correlation type that aims at offering and testing a structural model for explaining neurosis based on greed and Envy, with an emphasis on the intermediary role of initial maladaptive schemas. The research sample composed of 384 students in Khomein University, selected through multi-stage random sampling. We used the questionnaires of five personality factors, the initial maladaptive schemas, the Islamic scales for greed-contentment and Envy to gather data, and analyzed them using the statistical method of path analysis. The fit indices showed that the initial suggested

چکیده

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است که با هدف ارائه و آزمون مدل ساختاری برای تبیین روان‌آزردهی بر اساس صفات حرص و حسادت و با تأکید بر نقش میانجی روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه انجام شد. نمونه پژوهش را تعداد ۳۸۴ نفر از دانشجویان دانشگاه خمین تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. از پرسشنامه‌های پنج‌عاملی شخصیت، روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، مقیاس‌های اسلامی حرص - قناعت، و حسادت برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شد و با استفاده از روش آماری تحلیل مسیر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. شاخص‌های برازش نشان داد که

model enjoyed a desirable level of fitness. Similarly, the intermediary role of initial maladaptive schemas between all exogenous variables and neurosis was confirmed. All the direct effects except the effect of greed on neurosis were statistically meaningful. The findings of the research shows that in the research sample, there are some psychological features such as greed and Envy which are deeper than the schemas, and it is necessary for clinical psychologists and other practitioners in the field of mental health to pay attention to them.

KEYWORDS: Initial Maladaptive Schemas, Greed, Envy, Neurosis, Path Analysis.

مدل پیشنهادی اولیه از برآزش مطلوب و قابل قبولی برخوردار بود. همچنین نقش میانجی روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه بین همه متغیرهای برون‌زا و روان‌آزردگی تایید و تمامی اثرات مستقیم به جز اثر حرص بر روان‌آزردگی از لحاظ آماری معنادار بودند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در نمونه پژوهش، ویژگی‌های روان‌شناختی عمیق‌تری همچون حرص و حسادت، نسبت به روان‌بنه‌ها وجود دارند که لازم است مورد توجه بالین‌گران و سایر متخصصین حوزه سلامت روانی قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها: طرح‌واره / روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، حرص، حسادت، روان‌آزردگی، تحلیل مسیر.

مقدمه

«روان‌آزردگی»، یکی از عوامل پنج‌گانه‌ای است که کاستا^۱ و مک‌کرا^۲ برای ساختار شخصیت برگزیدند (آشتون^۳ و لی،^۴ ۲۰۰۵). روان‌آزردگی شامل ویژگی‌هایی چون غم، عصبانیت و عدم رضایت است و در قطب مخالف آن، پایداری هیجانی در خلق، احساس و آرامش اشاره دارد (دانلان،^۵ کانگر^۶ و بریانت،^۷ ۲۰۰۴). روان‌آزردگی گرابی، تمایل به هیجانات منفی مثل اضطراب، غم، ترس، احساس گناه، کلافگی دائم و گرایش به اتخاذ احساسات منفی نسبت به وقایع تعریف می‌شود (تراچیانو،^۸ لاکنهاف،^۹ بینون^{۱۰} و کاستا،^{۱۱} ۲۰۰۸). ویژگی روان‌آزردگی با هیجان‌مداری و مدیریت اجتنابی رابطه دارد (مارک^{۱۲} و داوینا،^{۱۳} ۲۰۱۰). افراد با این ویژگی، نگرش‌های ضداجتماعی و حواس‌پرتی در کار (هانسن،^{۱۴} ۱۹۹۸) و بی‌مسئولیتی و خودمحوری (کلارک^{۱۵} و رابرتسون،^{۱۶} ۲۰۰۵) دارند که می‌توانند سنجش‌های عملکردی را با سوگیری بیشتری موجب شود (حقیقی و سماواتیان، ۱۳۹۰).

امروزه پیشرفت علوم و ارتباط آنها با یکدیگر، زمینه تعامل بیشتر آنها را فراهم آورده است. برای نمونه، دانش‌هایی چون روان‌شناسی و علوم تربیتی، در بسیاری از زمینه‌ها می‌توانند به علم اخلاق و به

1. Costa, P.T.
5. Donnelan, M.B.
9. Mark, E.B.
13. Davina, J.F.

2. McCrae, R.R.
6. Conger, R.D.
10. Löckenhoff, C.E.
14. Hansen, C.P.

3. Ashton, M.C.
7. Bryant, C.M.
11. Bienven, O.J.
15. Clarke, S.

4. Lee, K.
8. Terracciano, A.
12. Costa, T.P.
16. Robertson, I.T.

ویژه تربیت اخلاقی کمک نمایند. با این همه، در آثار اخلاقی موجود، توجه شایسته‌ای به این امر نشده و یافته‌های جدید علمی، در آثار مذکور به خدمت علم اخلاق در نیامده‌اند. همچنین تحقیقات میدانی در زمینه اخلاق، یکی از اقدامات مهمی است که تا امروز، جایگاه لازم را در پژوهش‌های مربوط به تربیت اخلاقی و علم اخلاق نداشته است. درحالی‌که استفاده از آموزه‌های دینی در فرایند مشاوره و روان‌درمانی، توجه روان‌شناسان بسیاری را به خود جلب کرده و مطالعات بسیاری نیز در این زمینه صورت گرفته است (قربانی، ۱۳۷۷). ضمن اینکه بحث هیجان‌ها و راه‌های مهار و پرورش آنها، یکی از نیازهای بشر و از مباحث جدی روان‌شناختی است. در این میان، برخی ویژگی‌ها که موجب اختلال در کارکرد عادی فرد در زندگی می‌شوند و گاه سلامت جسمی و روانی وی را به خطر می‌اندازند، از اهمیت خاصی برخوردارند که از جمله آنها می‌توان به «حرص» و «حسادت» اشاره نمود (ولی‌زاده و آذربایجانی، ۱۳۸۹).

در آیات و روایات، و منابع اخلاقی و تاریخی، به موضوع حرص و حسادت بسیار توجه شده است. «حرص»، دومین صفت از صفات رذیله (بعد از تکبر) است که در متون دینی و داستان انبیاء و آغاز خلقت انسان به چشم می‌خورد (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸؛ قمی، ۱۴۱۶هـ.ق). نراقی (۱۳۸۷)، در تبیین اصطلاح حرص می‌گوید: «حالت و صفتی است نفسانی، که آدمی را بر گرد آوردن آنچه بدان نیاز ندارد بر می‌انگیزد بی‌آنکه به حد و مقدار معینی اکتفا کند و آن نیرومندترین شاخه‌های دوستی دنیا و مشهورترین انواع آن است». حرص یا آرز، یک حالت درونی است که انسان را به تجسس دائمی ثروت و نفع مادی وادار می‌کند، به طوری که امور مالی، همچون قطبی می‌شود که افکار و تلاش‌ها و کوشش‌ها بر محور آن دور می‌زند (موسوی، ۱۳۴۱، ص ۲۹).

در روایات اخلاقی، گاهی از الفاظ و اصطلاحاتی استفاده شده است که معنایی نزدیک به حرص دارد یا ناظر به لوازم و نتایج آن است، مثل شُحّ، شَرَه و نَهْمَه (نهج‌البلاغه، ن ۵۳؛ ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ص ۵۳ و ۱۷۶؛ ابن‌بابویه، ۱۳۶۳، ص ۲۴۴) و اصطلاحات «طَلَبُ الدُّنْيَا»، «جَمْعُ الْمَالِ» و «طُولُ الْأَمَلِ» (ابن‌بابویه، ۱۳۶۸، ص ۱۸۰؛ همو، ۱۳۶۳، ج ۲، ص ۳۹؛ همو، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۵۱). هلوع (معراج: ۱۹) نیز از مترادف‌های حرص دانسته شده است (حداد عادل، ۱۳۸۸، ج ۱۳، ص ۱۹). در کتاب‌های اخلاقی، حرص در برابر قناعت قرار گرفته شده است (نراقی، ۱۳۸۷، ص ۱۰۵؛ غزالی، ۱۳۶۸، ص ۲۳۱). امام علی علیه السلام می‌فرماید: «قناعت به دست نمی‌آید مگر اینکه حرص نابود شود» (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ص ۶۶).

«حسادت»، سومین صفت از رذائل سه‌گانه زیربنائی است که در داستان انبیاء و آغاز خلقت انسان

به چشم می‌خورد (قمی، ۱۴۱۶ق، ذیل واژه کبر). در قول معصومین علیهم‌السلام یکی از ریشه‌های کفر،^۱ سرچشمه ردائل^۲ و انگیزه‌ای برای غرق شدن در گناهان^۳ برشمرده شده است. «حسادت» مفهومی است که تحت تأثیر فرهنگ قرار می‌گیرد و اغلب مردم آن را تجربه کرده‌اند (شاک،^۴ ۱۹۶۹؛ اسمیت^۵ و همکاران، ۱۹۹۹). طبق برخی از آیات و روایات، فرد حسود به لحاظ هیجانی دچار آسیب‌هایی در گذشته بوده است (نوری طبرسی، ۱۴۰۸، ج ۱۲؛ تمیمی آمدی، ۱۳۶۶؛ ابن‌ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۲۰) و باورهای اشتباهی در ارتباط با خداوند، خود، دیگران و ماهیت دنیا دارد (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲؛ فتال نیشابوری، ۱۳۷۵؛ اعراف: ۱۲ و ۶۳).

در متون دینی به برخی از همبسته‌های شناختی، عاطفی و رفتاری حسادت اشاره شده است که از آن جمله می‌توان به مواد ذیل اشاره کرد: نپذیرفتن حقیقت (شوری: ۱۴)، نپذیرفتن تقدیر الهی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۱۳۱۷)، باور نکردن برتری دیگران (مؤمنون: ۴۷؛ دیلمی، ۱۴۱۲ق، ج ۱)، خود برتری‌بینی (اعراف: ۱۲)، نادانی درباره ماهیت دنیا (فتال نیشابوری، ۱۳۷۵)، تلخ کامی، کینه، آرزوی سلب نعمت محسود، حسرت، احساس حقارت، بی‌حوصلگی، بیماری روانی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۸۵۹، ۶۷۸۷، ۶۷۸۸، ۶۸۰۴، ۶۸۴۴، ۶۸۵۰، ۶۸۵۲ و ۶۸۵۵)، نارضایتی از زندگی (ابن‌شعبه حرانی، ۱۴۰۴ق)، افسردگی، نداشتن آرامش، احساس تأسف (ابن‌ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۲۰)، پرخاشگری سریع، سخت‌دلی، بی‌قراری (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۰)، طمع در نعمت دیگران (نساء: ۵۴)، آرزوی سقوط معنوی رقیب (بقره: ۱۰۹) حرص به داشته‌های دیگران (نساء: ۳۲)، اظهار دوستی، بغض درونی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۶۸۴۱)، خیره شدن به نعمت دیگران (بحرانی، ۱۴۱۶ق، ج ۸)، نفاق و دورویی (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۳).

حسادت، در روان‌شناختی غرب نیز مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس «راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM)» (۱۳۸۱)، یکی از معیارهای تشخیصی اختلال شخصیت خودشیفتگی این است که فرد، اغلب به دیگران حسادت می‌ورزد یا اعتقاد دارد که دیگران به او حسادت او می‌کنند (زلاتان کریزان^۶ و جوهر،^۷ ۲۰۱۲). از نگاه اسمیت و همکاران (۱۹۹۴)، حسادت دو بخش اصلی دارد: خصومت و اندوه. خصومت با خواسته‌ای نادرست و خشم حاصل از باور ذهنی بی‌عدالتی همراه است و

۱. عن صادق: «أصولُ الكُفْرِ ثلاثُهُ: الحِرْصُ وَ الإِسْتِكْبَارُ وَ الحَسَدُ» (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۲۸۹).

۲. عن علی: «راسُ الرذائلِ الحسد» (محدث نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۲۳).

۳. عن علی: «الحِرْصُ وَ الكِبْرُ وَ الحَسَدُ دَوَاعٍ إِلَى التَّقْصُرِ فِي الدُّنْيَا» (نهج‌البلاغه، ۱۴۱۴ق، ص ۵۴۱).

اندوه با احساس حقارت حاصل از مقایسه ناکارآمد اجتماعی (میلفانت^۱ و گوویا،^۲ ۲۰۰۹). از دیگر عوامل روانی آسیب‌زا برای سلامت روانی و تعادل شخصیت می‌توان به روان‌بندهای ناسازگار اولیه اشاره نمود. روان‌بنه به‌طور کلی، به‌عنوان ساختار، قالب یا چارچوب تعریف می‌شود (یانگ،^۳ کلوسکو^۴ و ویشار،^۵ ۲۰۰۳، ص ۲۹). از نظر فری^۶ (۲۰۰۷) روان‌بندها، عوامل شکل‌دهنده شخصیت هستند. آنها ساختارهایی ثابت در سازمان شناختی شخص هستند که همانند صافی‌ها، طرح‌ها یا کلیشه‌ها عمل می‌کنند و برای خلاصه‌سازی و جمع‌بندی تجربه افراد از دنیای پیرامون و توانمندسازی آنها برای سازمان‌دهی رفتارهای خود به کار می‌روند (فری، ۲۰۰۷، ص ۶). روان‌بنه می‌تواند مثبت یا منفی، سازگار یا ناسازگار باشد و همچنین می‌تواند در اوایل زندگی یا در سیر بعدی زندگی شکل بگیرد (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۲۹ و ۳۰). یانگ (۱۹۹۰، ۱۹۹۱)، معتقد است برخی از این روان‌بندها - به ویژه آنهایی که اغلب در نتیجه تجارب ناگوار دوران کودکی شکل می‌گیرند - ممکن است هسته اصلی اختلال‌های شخصیت، مشکلات منش شناختی خفیف‌تر و بسیاری از اختلال‌های مزمن محور I قرار بگیرند (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ص ۳۰-۳۲). شایع‌ترین محتویات منفی روان‌بندها پیش‌فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده آنها در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی ما/ دنیای ما، زندگی اجتماعی ما، یکپارچگی/ امنیت خود ما و ارزش دیگران است (فری، ۲۰۰۷، ص ۷۵ و ۱۰۱).

روان‌بندها در پنج حوزه قرار دارند:

- حوزه بریدگی و طرد: رهاشدگی/ بی‌ثباتی، بی‌اعتمادی/ سوء رفتار، محرومیت هیجانی، نقص/ شرم، انزوای اجتماعی/ بیگانگی.
- حوزه خودمختاری و عملکرد مختل: وابستگی/ بی‌کفایتی، آسیب‌پذیری نسبت به ضرر/ بیماری، خود تحول نایافته/ گرفتار، شکست.
- حوزه محدودیت‌های مختل: استحقاق/ بزرگ‌منشی، خویش‌ن‌داری و خودانضباطی ناکافی.
- حوزه دیگرجهت‌مندی: اطاعت، ایثار.
- حوزه گوش‌به‌زنگی بیش از حد و بازداری: بازداری هیجانی، معیارهای سرسختانه/ عیب‌جویی افراطی (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۳۰).

تحقیقات همبستگی منفی و معنادار روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و سلامت روانی (شهامت، ۱۳۸۹، ص ۱۰۳)، رضایت از زندگی (یوسف‌نژاد شیروانی و پیوسته‌گر، ۱۳۹۰، ص ۵۵)، احساس امنیت، اعتماد، حرمت‌خود، کنترل، (پانس،^۱ ویلیامز^۲ و آلن،^۳ ۲۰۰۴، ص ۹۷)، و اضطراب (لاملی^۴ و هارکنس،^۵ ۲۰۰۷، ص ۶۳۹؛ سلیگمن،^۶ شالمن^۷ و ترون،^۸ ۲۰۰۷، ص ۱۱۱۱) را نشان می‌دهد. موریس^۹ (۲۰۰۶)، گزارش کرد که تمامی روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه با عامل روان‌آزردگی همبسته است. همچنین، روان‌بنه ایثار، با توافق و روان‌بنه آسیب‌پذیری نسبت به زیان، با تجربه‌پذیری رابطه مثبت داشتند. در همین راستا ساوا^{۱۰} (۲۰۰۹) نشان داد که میان روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه با توافق پایین و روان‌آزردگی بالا، رابطه معناداری وجود دارد. علاوه بر این، پژوهش‌هایی نیز نشان داده است که روان‌آزردگی با روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه رابطه مثبت و توافق و برون‌گرایی با روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه رابطه منفی دارد (رضایی، غلام‌رضائی، سپهوندی، غضنفری و دریکوند، ۱۳۹۲، ص ۷۹).

پژوهش‌هایی در دهه اخیر، ابعاد شخصیت را در ارتباط با مذهب بر اساس پنج عامل بزرگ شخصیت، مورد مطالعه قرار داده‌اند (سارگلو^{۱۱} و مونزگارسیا،^{۱۲} ۲۰۰۸؛ مک‌کرا و کاستا، ۱۹۹۹؛ وینک،^{۱۳} سیسیولا،^{۱۴} دیلان؛^{۱۵} تریسی،^{۱۶} ۲۰۰۷). این تحقیقات مذهب را در دو بعد: سازگاری و وجدانی بودن، و برون‌گرایی و روان‌آزردگی بررسی کرده‌اند و در نهایت، به نقش گشودگی به تجربه در تعیین نگرش مذهبی اشاره کرده‌اند. تحقیقات نشان داده‌اند که مذهب با بعد سازگاری و وجدانی بودن، رابطه مثبت (کاسک،^{۱۷} ۱۹۹۹؛ ساروگلو و فیس،^{۱۸} ۲۰۰۳؛ تایلر^{۱۹} و مک‌دونالد،^{۲۰} ۱۹۹۹؛ مک‌کالاف^{۲۱} و سانگ^{۲۲} و بریون،^{۲۳} ۲۰۰۳؛ وینک و همکاران، ۲۰۰۷) و با مقیاس روان‌آزردگی رابطه منفی دارد (فرنسیس^{۲۴} و همکاران، ۱۹۹۵؛ لوئیس^{۲۵} و مالتبی،^{۲۶} ۱۹۹۵؛ مالتبی، ۱۹۹۹؛ اسمیت،^{۲۷} ۱۹۹۶). گشودگی به تجربه، با اصول مذهبی رابطه منفی ولی با پختگی مذهبی و معنویت رابطه مثبت دارد (ساروگلو، ۲۰۰۲). پنج عامل شخصیت با معنویت که رابطه نزدیکی با

1. Ponce, A.N.

2. Williams, M.K.

3. Allen, G.J.

4. Lumley, M.N.

5. Harkness, K.

6. Seligman, M.E.P.

7. Schulman, P.

8. Tryon, A.

9. Muris, P.

10. Sava, F.A.

11. Saroglou, V.

12. Munoz-Garcia, A.

13. Wink, P.

14. Ciciolla, L.

15. Dillon, M.

16. Tracy, A.

17. Kosek, R.B.

18. Fiasse, L.

19. Taylor, A.

20. MacDonald, D.A.

21. McCullough, M.E.

22. Tsang, J.A.

23. Brion, S.

24. Francis, L.J.

25. Lewis, C.A.

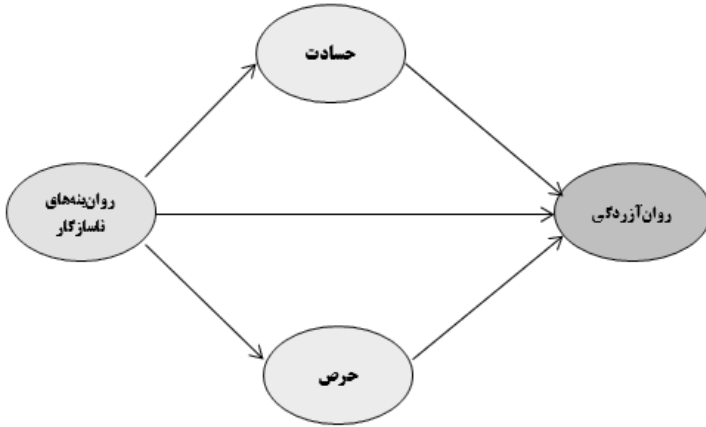
26. Maltby, J.

27. Smith, D.L.

مذهب دارد، مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس نتایج به دست آمده، گشودگی نسبت به تجربه با معنویت بیشتر در زندگی همراه است (کاسک، ۱۹۹۹؛ وینک و همکاران، ۲۰۰۷). تحقیقات انجام شده در ایران بیشتر بر روی نظریه آیزنک و دو بعد روان‌رنجورخوبی و روان‌پریشی متمرکز شده‌اند (بهرامی احسان و پورنقاش تهرانی، ۱۳۸۸؛ خداپناهی و خوانین‌زاده، ۱۳۷۹) و دیگر ابعاد شخصیت را در رابطه با جهت‌گیری مذهبی و صفات اخلاقی مورد بررسی قرار نداده‌اند.

در مطالعاتی که اخیراً انجام گرفته، هراتیان، ساطوریان، ترکاشوند و احمدی (۱۳۹۴) رابطه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی و صفت اخلاقی حسادت را مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که بین همه حوزه‌های روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه با روان‌آزرده‌نگی رابطه مثبت و معنادار وجود دارد اما بین زیرمقیاس‌های برون‌گرایی، تجربه‌پذیری موافق بودن و وظیفه‌شناسی با حسادت رابطه منفی و معنادار وجود دارد. رضاییان و همکاران (۱۳۹۵)، در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که صفت حرص در رابطه بین تکبر و حسادت نقش میانجی دارد. ساطوریان (۱۳۹۵)، نیز نقش صفات اخلاقی کبر، حرص و حسادت را در پیش‌بینی روان‌آزرده‌نگی مورد بررسی قرار داد و نتیجه گرفت که میان هر سه صفت اخلاقی کبر، حرص و حسادت با روان‌آزرده‌نگی رابطه معنادار وجود دارد و این صفات توان پیش‌بینی بخش معناداری از وارپانس روان‌آزرده‌نگی را دارند.

بنابر آنچه بیان شد و با توجه به تولید سنجه معتبر ردائل زیربنایی حرص و حسادت، پژوهشی که آنها را در کنار روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و ویژگی شخصیتی روان‌آزرده‌نگی به صورت مدل‌یابی مورد بررسی قرار دهد وجود ندارد. از این رو، هدف این پژوهش، بررسی مدل ساختاری روان‌آزرده‌نگی بر اساس روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، حرص و حسادت است. مرور پیشینه مذکور، علاوه بر اینکه توان پیش‌بینی‌کننده بودن متغیرهای حرص، حسادت و روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه را برای روان‌آزرده‌نگی تأیید می‌کند، کمبود و نقص ادبیات علمی موجود را نیز روشن می‌سازد. چرا که پژوهش‌های تبیینی برای تعیین نقش صفات اخلاقی بسیار اندک است و اغلب پژوهش‌های انجام شده به روش همبستگی ساده و متغیرهای محدود خلاصه می‌گردند و مطالعه‌ای که روابط ساختاری را بررسی کرده باشد، یافت نشد. از این رو، این پژوهش در جهت رفع این کمبود مدل پیشنهادی (شکل ۱) زیر را در قالب روابط ساختاری مورد آزمون قرار می‌دهد.

شکل ۱. مدل ساختاری کلی روان‌آزردگی بر اساس روان‌بندهای ناسازگار اولیه، حرص و حسادت

در واقع این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که آیا مدل ارائه شده برای تبیین روان‌آزردگی، در گروه نمونه از نیکویی برآزش مطلوبی برخوردار است یا خیر؟ و اینکه اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها بر آن چگونه است؟

روش پژوهش

این پژوهش، از جمله تحقیقات توصیفی با روش همبستگی از نوع رگرسیون چندمتغیری و خاصه مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) است که به آزمون مدل پیشنهادی می‌پردازد. جامعه آماری پژوهش، همه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمین در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ بودند (۱۱۰۰ نفر). بر اساس روش کرجسی^۱ و مورگان^۲ (۱۹۷۰) حجم مناسب نمونه برای چنین جامعه‌ای ۲۸۵ آزمودنی در نظر گرفته شده است (نادری و سیف‌نراقی، ۱۳۹۰)؛ اما با توجه به نوع پژوهش (مدل ساختاری) و به جهت اطمینان بیشتر، از بین جامعه مذکور تعداد ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شدند. برای دستیابی به نمونه ابتدا سه دانشکده به صورت تصادفی انتخاب شد. سپس از بین رشته‌های گوناگون در این دانشکده‌ها ۵ رشته انتخاب و در نهایت، از بین کلاس‌های مربوط به این رشته‌ها ۵ کلاس به صورت تصادفی انتخاب گردید. اجرا به صورت گروهی در کلاس‌های درس انجام شد. برای گردآوری داده‌ها، پس از توضیح مختصر در مورد هدف از پژوهش، هر سه ابزار پژوهش به طور همزمان در اختیار اعضای گروه نمونه قرار گرفت و تکمیل پرسش‌نامه‌ها

1. Krejcie, R. V.

2. Morgan, D.V.

بین ۲۰ تا ۳۰ دقیقه طول کشید. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و LISREL مورد ارزیابی قرار گرفت.

ابزار پژوهش

فرم کوتاه پرسش‌نامه روان‌بندهای ناسازگار اولیه یانگ (YSQ-SF): یانگ در سال ۱۹۹۸ فرم کوتاه روان‌بندهای ناسازگار اولیه را برای اندازه‌گیری ۱۵ روان‌بنده ناسازگار اولیه تهیه کرد که از ۷۵ سؤال دارای بیشترین بار عاملی در فرم بلند ۲۰۵ سؤالی اولیه تشکیل شده است (شایقیان، آگیلار وفایی و رسول‌زاده طباطبائی، ۲۰۱۱). این ابزار خود توصیفی، دارای پاسخ‌های ۶ درجه‌ای (کاملاً غلط=۱ تا کاملاً درست=۶) است و روان‌بندها را در قالب ۵ حوزه می‌سنجد. درباره ویژگی‌های روان‌سنجی این پرسش‌نامه بررسی‌های متعددی انجام شده است. از جمله در پژوهش والر، دیکسون و آنین (۲۰۰۲) ثبات درونی محاسبه شده برای عوامل پرسش‌نامه از ۰/۶۵ تا ۰/۹۰ گزارش شد و در پژوهش بارانف، تیان و اویی (۲۰۰۷) نیز ساختار عاملی و روایی سازه آن مورد تأیید قرار گرفت. در ایران در پژوهشی که توسط آهی، محمدی‌فر و بشارت (۲۰۰۷) جهت بررسی روایی و اعتبار فرم کوتاه در دانشجویان انجام شد، نتایج نشان داد که اعتبار پرسش‌نامه به دو شیوه همسانی درونی آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۷۶ بود. آلفای کرونباخ در این پژوهش، ۰/۹۴ به دست آمد و حوزه‌های پنج‌گانه روان‌بندهای ناسازگار اولیه به‌عنوان عوامل و مؤلفه‌های آن در نظر گرفته شد.

مقیاس اسلامی حرص - قناعت (ISGF): مقیاس اسلامی حرص - قناعت، توسط هراتیان و همکاران (۱۳۹۳) ساخته شده است. چهار عامل مربوط به حرص در این پرسش‌نامه ۱۸ گویه‌ای، از این قرار است: الف. دل مشغولی مادی، ب. مهار گسیختگی مادی، ج. ضعف معرفت و هیجان دینی، د. احساس محرومیت و نیاز مادی. پاسخ‌نامه، دارای یک طیف ۴ گزینه‌ای (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) است. بررسی روایی مقیاس، با روش‌های روایی محتوا (نظر کارشناسان) میزان ۹۱/۱۴ درصدی موافقت کارشناسان را نشان می‌دهد. ضریب دونیمه‌سازی ۰/۸۲۳ نشانگر اعتبار قوی این مقیاس است. ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس برابر با ۰/۸۶۳ محاسبه شد که بیانگر همسانی درونی مناسب این مقیاس است. ضریب آلفای کرونباخ برای چهار عامل به ترتیب، ۰/۷۹۳، ۰/۵۸۳، ۰/۶۳۶ و ۰/۶۹۸ است. شاخص‌های برازندگی در تحلیل عاملی تأییدی نیز برازش مناسب مدل این مقیاس را مورد تأیید قرار داد. آلفای کرونباخ این ابزار در این پژوهش ۰/۸۱ به دست آمد.

مقیاس اسلامی حسادت (ISE-R): فرم تجدیدنظر شده مقیاس اسلامی حسادت توسط ولی‌زاده، هراتیان و احمدی (۱۳۸۴) ساخته شده است. چهار عامل مربوط به حسادت در این پرسش‌نامه ۳۰ گویه‌ای، از این قرار است: الف. آزرده‌گی از موفقیت دیگران، ب. احساس محرومیت و حقارت، ج. تمایل به سلب نعمت از دیگران، د. اندوه مقایسه. پاسخ‌نامه، دارای یک طیف ۴ گزینه‌ای (کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم) است. در بررسی روایی مقیاس، ضریب دونیمه‌سازی ۰/۸۹، نشانگر اعتبار قوی این مقیاس است. ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس برابر با ۰/۹۳ محاسبه شد که بیانگر همسانی درونی مناسب این مقیاس است. ضریب آلفای کرونباخ برای چهار عامل به ترتیب، ۰/۸۷، ۰/۷۶، ۰/۶۹ و ۰/۷۹ است. شاخص‌های برازندگی در تحلیل عاملی تأییدی نیز برازش مناسب مدل این مقیاس را مورد تأیید قرار داد. آلفای کرونباخ این ابزار در این پژوهش ۰/۸۹ به دست آمد.

پرسش‌نامه پنج عاملی شخصیت (NEO-FFI-60): این پرسش‌نامه توسط مک‌کرا و کاستا در سال ۱۹۸۹ ساخته شد، و از ۶۰ گویه تشکیل شده است که بر اساس مقیاس لیکرت ۵ گزینه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) نمره‌گذاری می‌گردد. هر دوازده گویه آن یکی از پنج عامل بزرگ شخصیت (روان‌آزرده‌گی، برون‌گرایی، تجربه‌پذیری، سازگاری و مسئولیت‌پذیری) را می‌سنجد. این پرسش‌نامه در ایران توسط گروهی فرشی (۱۳۷۷)، هنجاریابی شده است و اعتبار آن توسط آزمون - آزمون مجدد در مورد ۲۰۸ نفر از دانشجویان به فاصله ۳ ماه به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۵، ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۹ برای عوامل C, A, O, E, N به دست آمده است. همچنین در تحقیق ملازاده (۱۳۸۱)، آلفای کرونباخ برای روان‌آزرده‌گی ۰/۸۶، برون‌گرایی ۰/۸۳، گشودگی ۰/۷۴، موافق بودن ۰/۷۶، با وجدان بودن ۰/۷۸ و آلفای کل برابر ۰/۸۳ به دست آمده است (فتحی‌آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹، ص ۵۰). آلفای کرونباخ این ابزار در پژوهش حاضر ۰/۶۵ به دست آمد. در این پژوهش، فقط رگه شخصیتی روان‌آزرده‌گی مورد بررسی قرار گرفت و زیر مقیاس‌های اضطراب، خصومت، افسردگی، هشیاری نسبت به خود، تکانشوری و آسیب‌پذیری به‌عنوان عوامل آن لحاظ شد.

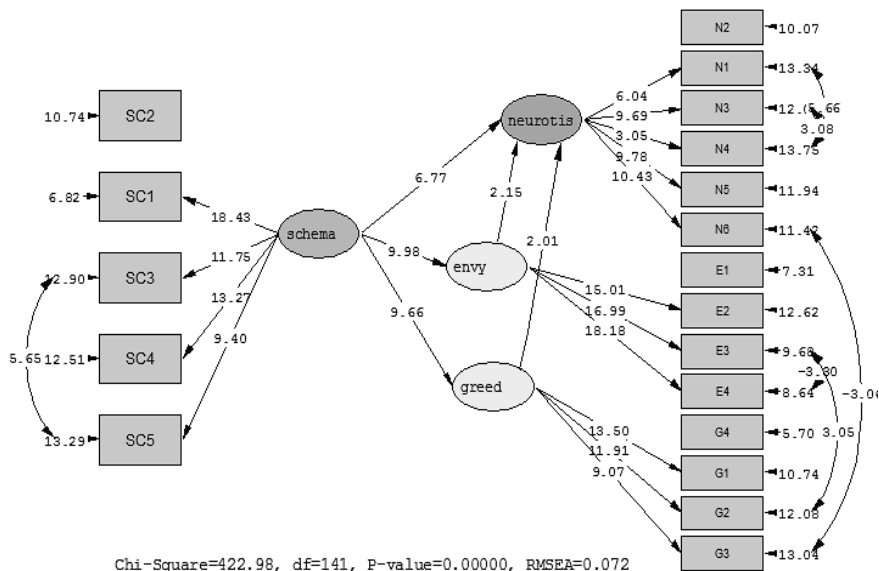
یافته‌های پژوهش

اساس تحلیل در مدل معادلات ساختاری، بر مبنای ماتریس همبستگی بین متغیرها است. از این‌رو، ابتدا همبستگی دو به دو متغیرها با یکدیگر مورد بررسی و تأیید قرار گرفت و سپس جهت آزمون مدل پیشنهادی، مقیاس‌ها و عامل‌های هر یک از متغیرها، به‌عنوان متغیر نشانگر برای متغیرهای مکنون در نظر گرفته شد. در جدول ۱، مؤلفه‌های توصیفی متغیرهای نشانگر و ضرایب همبستگی آنها ارائه شده است.

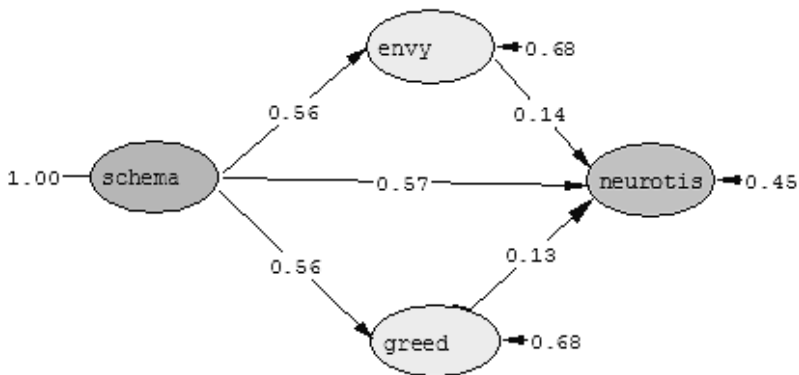
متغیرهای مشاهده‌شده	M	SD	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
۱ اضطراب	۵/۸۱	۱/۹۲																		
۲ پرخاشگری	۵/۳۲	۲/۰۷	**-.۳۴																	
۳ افسردگی	۶/۵۹	۱/۹۹	**-.۲۸	**-.۲۸																
۴ هوشیاری نسبت به خود	۶/۰۶	۱/۹۴	**-.۳۴	**-.۱۵	**-.۳۴															
۵ تکلتوری	۵/۷۵	۱/۹۹	**-.۱۴	**-.۴۱	**-.۳۷	**-.۰۸														
۶ آسیب‌پذیری	۵/۶۹	۱/۸۹	**-.۱۸	**-.۴۱	**-.۳۴	**-.۰۵	**-.۳۷													
۷ حوزه بریدگی و طرد	۶/۳۳	۱۹/۳۳	**-.۲۲	**-.۴۴	**-.۲۸	**-.۱۴	**-.۳۴	**-.۴۳												
۸ خودگرانی و عملکرد مختل	۴۶/۴۶	۱۵/۸۵	**-.۱۷	**-.۲۸	**-.۲۶	**-.۰۱	**-.۳۳	**-.۳۷	**-.۷۱											
۹ محدودیت‌های مختل	۳۰/۷۰	۸/۰۶	**-.۱۶	**-.۲۸	**-.۲۹	**-.۱۲	**-.۲۷	**-.۳۴	**-.۵۱	**-.۴۶										
۱۰ دیگرجهت‌مندی	۲۹/۰۸	۸/۳۴	**-.۱۸	**-.۳۱	**-.۲۷	**-.۱۳	**-.۲۲	**-.۲۸	**-.۵۸	**-.۵۸	**-.۴۱									
۱۱ بازداری و گوش‌به‌زنگی	۳۱/۸۰	۸/۰۱	**-.۱۲	**-.۲۱	**-.۲۴	**-.۱۳	**-.۱۲	**-.۳۲	**-.۴۳	**-.۲۶	**-.۵۱	**-.۴۱								
۱۲ آزردهی از موفقیت دیگران	۲۵/۴۸	۸/۵۱	**-.۱۵	**-.۳۷	**-.۱۱	**-.۰۰	**-.۲۳	**-.۲۴	**-.۴۴	**-.۳۳	**-.۲۸	**-.۱۶	**-.۱۴							
۱۳ احساس محرومیت و حقارت	۲۵/۳۸	۵/۷۲	**-.۲۱	**-.۳۹	**-.۳۱	**-.۰۴	**-.۳۰	**-.۳۶	**-.۴۶	**-.۲۲	**-.۴۳	**-.۲۰	**-.۵۹							
۱۴ میل به سلب نعمت دیگران	۸/۷۶	۲/۳۳	**-.۱۰	**-.۲۹	**-.۰۸	**-.۰۵	**-.۱۷	**-.۱۴	**-.۲۵	**-.۲۲	**-.۱۹	**-.۱۷	**-.۰۹	**-.۳۳	**-.۵۰					
۱۵ اندوه مقایسه	۱۳/۷۱	۴/۸۴	**-.۱۶	**-.۴۱	**-.۱۸	**-.۰۷	**-.۳۱	**-.۴۸	**-.۲۵	**-.۳۰	**-.۲۲	**-.۳۳	**-.۵۶	**-.۵۶						
۱۶ دل‌مشغولی ملای	۹/۵۷	۲/۶۶	**-.۱۱	**-.۱۸	**-.۱۸	**-.۰۷	**-.۱۱	**-.۲۴	**-.۳۴	**-.۳۰	**-.۲۲	**-.۲۲	**-.۳۴	**-.۲۷	**-.۳۰	**-.۳۱	**-.۲۸			

۱۷	مهارت‌گسیختگی ملدی	۶/۱۳	۱/۸۷	*-/۱۱	*-/۳۰	*-/۱۲	-/۰۰	*-/۲۵	*-/۲۷	*-/۲۷	*-/۳۷	*-/۳۸	*-/۲۲	*-/۲۶	*-/۱۲	*-/۳۹	*-/۳۳	*-/۳۹	*-/۳۴	*-/۳۹	۱
۱۸	ضعف معرفت و هیجان دینی	۱۱/۶۷	۲/۵۴	۰/۰۰	*-/۱۵	۰/۰۸	۰/۰۱	*-/۱۶	۰/۰۳	*-/۲۴	*-/۱۵	*-/۱۹	*-/۱۱	۰/۰۱	*-/۲۷	*-/۱۶	*-/۲۲	*-/۲۸	*-/۲۹	*-/۳۴	۱
۱۹	محرومیت و نیاز ملدی	۱۰/۱۴	۲/۸۰	*-/۱۴	*-/۳۴	*-/۲۷	۰/۰۹	*-/۲۱	*-/۲۶	*-/۴۱	*-/۲۹	*-/۲۲	*-/۲۱	*-/۲۳	*-/۳۶	*-/۴۳	*-/۳۱	*-/۴۹	*-/۶۳	*-/۵۲	*-/۴۲

پس از انجام اصلاحات پیشنهادی نرم‌افزار و ایجاد کواریانس بین برخی از زیرمقیاس‌ها، تمام مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم مدل مفهومی اولیه معنادار شدند و شاخص‌های برازش مدل در وضعیت مطلوب و قابل قبولی قرار گرفت. نمودار مدل آزمون شده و ضرایب استاندارد مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم متغیرها روی روان‌آزردهی در شکل ۲ و ۳ ارائه شده است.

شکل ۲. مقادیر معناداری مدل ساختاری برای تبیین روان‌آزردهی بر اساس روان‌بندهای ناسازگار اولیه و صفات حرص و حسادت

شکل ۳. ضرایب استاندارد شده مدل ساختاری برای تبیین روان‌آزردهی بر اساس روان‌بندهای ناسازگار اولیه و صفات حرص و حسادت

نتایج حاصل از آزمون الگو، شاخص‌ها و مقادیر مربوط به هر یک از آنها در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. شاخص‌های برازش مدل

شاخص تناسب مدل	حد مجاز	ارزش‌های محاسبه شده مدل
IFI	۰/۹ و بیشتر	۰/۹۶
CFI	۰/۹ و بیشتر	۰/۹۶
NFI	۰/۹ و بیشتر	۰/۹۴
GFI	۰/۹ و بیشتر	۰/۹۰
AGFI	۰/۹ و بیشتر	۰/۸۶
RMSEA	کمتر از ۰/۱	۰/۰۶
$\frac{\chi^2}{df}$	کوچک‌تر از ۳	۲/۹۹

نتایج برازش مدل نشان داد که شاخص نیکویی برازندگی (GFI) و شاخص تعدیل یافته برازندگی (AGFI) به ترتیب معادل ۰/۹۰ و ۰/۸۶ به دست آمده که طبق این دو شاخص می‌توان گفت: مدل پیشنهادی دارای برازش قابل قبولی می‌باشد. مقدار شاخص برازندگی مقایسه‌ای (CFI) و شاخص برازش افزایشی (IFI) ۹۶/۰ به دست آمد که با توجه به بالاتر بودن از ۰/۹۵، نشان‌دهنده برازش خوب مدل پیشنهادی با داده‌ها است. مقدار شاخص برازش بنتلر- بونت (NFI) نیز برای داده‌های مدل ۰/۹۴ به دست آمده که بر اساس بیشتر بودن از ۰/۹، می‌تواند نشان‌دهنده برازش قابل قبول مدل باشد. از آنجا که جذر خطای میانگین مجزورات تقریب (RMSEA) به دست آمده (۰/۰۶) از مقدار ملاک (۰/۰۸) کمتر است، می‌توان گفت که بر اساس این معیار نیز، مدل پیشنهادی از برازش نسبتاً قابل قبولی برخوردار است. نسبت مجذور کای به درجه آزادی (χ^2/df) که برای برازش مدل‌ها به آن توجه می‌شود و مقدار مطلوب آن کمتر از ۳ است، برای مدل حاضر ۲/۹۹ به دست آمده است. به‌طور کلی، بررسی شاخص‌های برازش نشان می‌دهند که مدل پیشنهادی از برازش قابل قبولی برخوردار است. ضرایب استاندارد اثر مستقیم و غیرمستقیم متغیرها و ضرایب تعیین در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. مقادیر اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیرها در مدل

R ²	اثر کلی		اثر غیرمستقیم		اثر مستقیم		اثرات متغیرها
	T	ضریب استاندارد	T	ضریب استاندارد	T	ضریب استاندارد	
حرس	۲/۰۱	۰/۱۳	-	-	۲/۰۱	۰/۱۳	حرس بر روان‌آزردگی
	۲/۱۶	۰/۱۴	-	-	۲/۱۶	۰/۱۴	حسادت بر روان‌آزردگی
	۱۰/۶۰	۰/۷۲	۲/۸۲	۰/۱۵	۶/۷۷	۰/۵۷	روان‌بندها بر روان‌آزردگی
۰/۳۲	۹/۶۶	۰/۵۶	-	-	۹/۶۶	۰/۵۶	روان‌بندها بر حرس
۰/۳۲	۹/۹۸	۰/۵۶	-	-	۹/۹۸	۰/۵۶	روان‌بندها بر حسادت

همان‌طور که در جدول ۳ آمده است، همه اثرات مستقیم حرس، حسادت و روان‌بندهای

ناسازگار اولیه بر روان آزرده‌گی، روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه بر حرص و حسادت در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. این نتایج نشان می‌دهد که اثر غیرمستقیم روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه بر روان آزرده‌گی در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است. همچنین نتایج حاکی از آن است که اثرات کلی حرص، حسادت و روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه بر روان آزرده‌گی در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ به لحاظ آماری معنادار است. نتایج نشان داد که ۵۵ درصد از واریانس روان آزرده‌گی به وسیله سه متغیر حرص، حسادت و روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه تبیین می‌شود. همچنین ۳۲ درصد از واریانس هر یک از دو متغیر حرص و حسادت نیز به وسیله متغیر روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه قابل تبیین است.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش، جهت ارائه و آزمون مدل ساختاری برای تبیین روان آزرده‌گی بر اساس روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و صفات حرص و حسادت انجام شد. بررسی شاخص‌های برازش نشان داد که مدل پیشنهادی اولیه از برازش مطلوب و قابل قبولی برخوردار بود. همچنین نقش میانجی حرص و حسادت بین متغیر برون‌زا و روان آزرده‌گی تأیید و تمامی اثرات مستقیم از لحاظ آماری معنادار بودند.

این یافته که حرص، حسادت، روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و روان آزرده‌گی با هم رابطه دارند همسو با نتایج پژوهش ساطوریان (۱۳۹۵) و برخی نصوص اسلامی است (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶؛ ابن‌ابی‌الحدید، ۱۴۰۴ق، ج ۲۰؛ مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۰، ص ۲۱۷) است. در تبیین رابطه روان‌بنه‌ها با حرص و حسادت می‌توان گفت: شایع‌ترین محتویات منفی روان‌بنه‌ها پیش‌فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی، دنیا، زندگی اجتماعی، یکپارچگی / امنیت خود و ارزش دیگران است (فری، ۲۰۰۷، ص ۷۵ و ۱۰۱)، عملکرد و بازخوردهای فرد حریص و حسود نیز نشان می‌دهد که نشانگان این صفات اخلاقی - شخصیتی آنها، حاصل آسیب‌دیدگی ذهنیت‌های عمیق این افراد در موضوعات مذکور است. به عبارت دیگر، وضعیت فعلی و کنشوری افراد حریص و حسود نشان از شکل‌گیری و فعالیت روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه در آنها دارد. آموزه‌های اسلامی نیز زمینه اصلی حرص و حسادت را آسیب‌های شخصیتی می‌داند که افراد در گذشته گرفتار آن شده‌اند (ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹؛ حاکم نیشابوری، ۱۴۰۶ق، ج ۴، ص ۳۲۴). بنابراین، روان‌بنه‌ها و احساسات منفی که در گذشته در افراد حریص و حسود شکل گرفته، موجب مکانیزم‌های شناختی، هیجانی و رفتاری خاصی در آنها شده

و با رفتارهایی مانند نفاق، زبان جسمی، خستگی، زیاده‌خواهی، ظلم، قطع ارتباط با نزدیکان، غیبت و سرزنش، بخل، کوتاهی در ستودن نیکی‌های دیگران، قدرناشناسی از دیگران، بغض درونی، چشم دوختن به نعمت دیگران، ضربه زدن به نزدیکان، تحقیر دیگران، سعی در جبران بیمارگونه ضعف، نقص و کمبودهای روحی خودشان می‌پردازند تا از این طرق بتوانند اندکی از میزان اضطراب و خشم و احساسات منفی خود بکاهند.

در تبیین این یافته که حرص بر روان‌آزردگی تأثیر دارد می‌توان گفت: فرد حریص نیز باورهای غلطی مبنی بر ترس از فقر و ناداری، بدبینی و ناامیدی نسبت به خداوند، آرزوهای دور و دراز، نارضایتی از وضع موجود دارد، که چنین باورهایی آرامش را از فرد حریص سلب می‌کند. فرد حریص دارای یک خلأ درونی است که به احساس حقارت (نوری، ۱۴۰۸ق، ج ۱۲، ص ۶۲)، احساس فقر (لیثی واسطی، ۱۳۷۶، ص ۲۲؛ ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹)، احساس کهنتری و فقدان امنیت درونی او برمی‌گردد؛ لذا با داشتن بیشتر، می‌خواهد این احساس کمبود را از بین ببرد و جبران کند، حال آنکه احساس امنیت یک احساس درونی است و با عوامل بیرونی برطرف و جبران نخواهد شد همین موضوع می‌تواند زمینه‌سازگاری با دیگران را در او به وجود آورد و اضطراب، خشم و خصومت را نسبت به دیگران تجربه می‌کند و معمولاً آن را در قالب قطع ارتباط و ظلم نسبت به دیگران بروز می‌دهد. بنابراین، فرد حریص از یک طرف به خاطر نارضایتی از وضع موجود، زیاده‌خواهی، بخل ورزیدن و قطع ارتباط با نزدیکان، و از سوی دیگر به خاطر بدبینی نسبت به خدا و در نتیجه ناامیدی و عدم توکل به خداوند (طبرانی، ج ۲۲، ص ۷۸؛ ابن بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۱۷۶)، دچار روان‌آزردگی شده و آرامش را در زندگی دنیوی تجربه نخواهد کرد.

در تبیین این یافته که حسادت بر روان‌آزردگی تأثیر دارد می‌توان گفت: فرد حسود نیز همان‌گونه که میلفانت^۱ و گوویا^۲ (۲۰۰۹) بیان کردند خصومت و اندوه را تجربه می‌کند؛ خصومت ناشی از خواسته‌های نادرست، خشم حاصل از باور ذهنی بی‌عدالتی، اندوهی که با احساس حقارت حاصل از مقایسه ناکارآمد اجتماعی همراه است. فرد حسود در زمینه‌هایی مانند پذیرش حق (شوری: ۱۴)، پذیرفتن تقدیر الهی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۱۳۱۷)، و برتری دیگران مشکل دارد، لذا به خاطر اندوهی که به سبب احساس حقارت درونی (تمیمی آمدی، ۱۳۶۶، ج ۸۵۹) ناشی از مقایسه، تجربه می‌کند، دچار خشم و بغض درونی خواهد شد و ضمن اینکه به داشته‌های دیگران حرص می‌ورزد،

آرزوی سلب نعمت از دیگران نیز می‌کند. در نتیجه فرد حسود آرامش خود را از دست خواهد داد و دچار بی‌قراری، افسردگی، خصومت و حرص و به معنای دقیق‌تر دچار روان‌آزرده‌نگی می‌شود. به عبارت دیگر، افراد حسود با داشتن ویژگی‌هایی مانند طمع در نعمت دیگران (نساء: ۵۴)، آرزوی سقوط معنوی رقیب (بقره: ۱۰۹) حرص به داشته‌های دیگران (نساء: ۳۲)، سرزنش‌کننده، بخیل، پرخاشگر، تحقیرکننده و دورویی همراه بوده و دارای روابط اجتماعی ناسالم و تمایل به سلب نعمت‌های دیگران دارند (فتحی‌آشتیانی و داستانی، ۱۳۸۹). لذا همین ویژگی‌ها می‌تواند زمینه کاهش کنترل هیجانات منفی مانند اندوه، حسرت، خشم و اضطراب در فرد حسود شده و زمینه ناسازگاری با دیگران و روان‌آزرده‌نگی را در او به وجود آورد. به‌طور کلی می‌توان گفت باورهای غیرمنطقی، احساس ضعف و حقارت درونی، زمینه‌ساز عدم تعادل روانی در افراد حریص و حسود یا به عبارت دیگر، روان‌آزرده‌نگی آنها خواهد شد. بنابراین، حسادت و حریص بودن، همراه با باورهای غیرمنطقی، کاهش کنترل تکانه و کاهش میزان سازش با دیگران، خشم، خصومت و اضطراب است.

در تبیین این یافته که حرص و حسادت نقش میانجی بین روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه با روان‌آزرده‌نگی دارند می‌توان چنین گفت: با توجه به اینکه شایع‌ترین محتویات منفی روان‌بنه‌ها پیش‌فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی، دنیا، زندگی اجتماعی، یکپارچگی، امنیت خود و ارزش دیگران است (فری، ۲۰۰۷) و بازخوردهای فرد حریص و حسود نیز نشان می‌دهد که نشانگان این صفات حاصل آسیب‌دیدگی ذهنیت‌های عمیق آنها در موضوعات مذکور است و آموزه‌های اسلامی نیز زمینه اصلی حرص و حسادت را آسیب‌های شخصیتی می‌داند که فرد در گذشته گرفتار آن شده است. بنابراین، در حسادت شکل‌گیری شناخت‌های غلط و مغشوش نسبت به خود، خداوند، دیگران و آینده در نپذیرفتن حقیقت، خطا در ارزیابی تقدیر الهی، نپذیرفتن تقدیر الهی، باور نکردن برتری دیگران، خود برتری‌بینی، نادانی دربارهٔ ماهیت دنیا (شوری: ۱۴؛ کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲؛ دیلمی، ۱۴۱۲، ج ۱؛ اعراف: ۱۲؛ فتال نیشابوری، ۱۳۷۵) موجب می‌گردد چنین فردی به لحاظ ارزشی، خود را بی‌ارزش و ناایمن بباید. به نظر می‌آید چنین برداشتی از خود است که موجب می‌شود فرد حسود، احساسات حسرت، حقارت، بی‌حوصلگی، اندوه، ترس، ناآرامی، تأسف، بی‌قراری و خشم را دائماً تجربه نماید و برای حفظ خود از چنین وضعیت دشوار روانی با مکانیزم‌های شناختی، هیجانی و رفتاری درصدد جبران برآید و با بروز رفتارهای نوروپیک مانند غیبت، سرزنش، بخل، کوتاهی در ستودن نیکویی‌های دیگران، قدرناشناسی از دیگران،

اظهار دوستی، بغض درونی، چشم دوختن به نعمت دیگران، ضربه زدن به نزدیکان، تحقیر دیگران و نفاق و دورویی به جبران نوروتیک ضعف، نقص و کمبودهای روحی خود پرداخته و از میزان اندوه، حسرت و خشم خود بکاهد. اما در فرد حریص، همان‌گونه که قبلاً اشاره شد، به دلیل احساس حقارت، احساس نیاز، عدم اعتماد و اطمینان و ترسی که فرد در درون خود احساس می‌کند (ابن‌بابویه، ۱۳۶۲، ج ۱، ص ۶۹؛ حاکم نیشابوری، ۱۴۰۶ق، ج ۴، ص ۳۲۴) و به لحاظ ارزشی، خود را بی‌ارزش و ناایمن می‌یابد. به نظر می‌آید چنین برداشتی از خود در فرد حریص، همراه با اضطراب و خشم نیز بوده و سبب می‌گردد که فرد با مکانیزم‌های شناختی، هیجانی و رفتاری درصد جبران برآید و با روی آوردن به عالم خیال و توهم و ایجاد شناخت‌های غلط از خود و غیر خود مبنی بر احساس فقر، بدبینی به خدا و ناامیدی از خدا، نارضایتی از وضع موجود، آرزوهای دور و دراز و بروز رفتارهای نوروتیک مانند بخل و قطع ارتباط با نزدیکان، به جبران نوروتیک ضعف، نقص و کمبودهای روحی خود پرداخته و از میزان اضطراب و خشم خود بکاهد. همچنین انتخاب سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد از سوی افراد حریص در زمان فعال‌سازی روان‌بنه‌ها، به نفاق، زیان جسمی، خستگی، زیاده‌خواهی و ظلم منجر می‌گردد.

از جمله محدودیت‌های این پژوهش، فقر ادبیات روان‌شناختی در زمینه نقش صفات اخلاقی در شخصیت و ویژگی‌های شخصیتی و روابط میان آنها و نیز محدود بودن جامعه و نمونه پژوهش نیز از جمله محدودیت‌های این پژوهش بود. لذا بررسی روابط صفات اخلاقی و دیگر ویژگی‌ها و ابعاد شخصیت در پژوهش‌های آتی با جامعه و نمونه‌های متفاوت می‌تواند به روشن‌تر شدن نقش صفات اخلاقی در این حوزه کمک کند.

منابع

- ابن ابی الحدید، عبدالحمید بن هبه الله (۱۴۰۴ق)، شرح نهج البلاغه، محقق محمد ابوالفضل ابراهیم، قم: مکتبه آیه‌الله مرعشی النجفی.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۴۱۳ق)، من لایحضره الفقیه، قم: انتشارات اسلامی.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۲)، الخصال، قم: جامعه مدرسین.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۳)، عیون اخبار الرضا، قم: چاپ مهدی لاجوردی.
- ابن بابویه، محمد بن علی (۱۳۶۸)، من لایحضره الفقیه، ترجمه علی اکبر غفاری، تهران: نشر صدوق.
- ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴ق)، تحف العقول، محقق علی اکبر غفاری، قم: جامعه مدرسین.
- انجمن روان‌پزشکی آمریکا (۱۹۹۴)، متن تجدیدنظر شده راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی، ترجمه محمدرضا نیکخو و هامایاک آوادیس یانس (۱۳۸۱)، تهران: سخن.
- آهی، قاسم؛ محمدی‌فر، محمدعلی و بشارت، محمدعلی (۱۳۸۶)، «اعتباریابی مقیاس طرح‌واره سازش نایافته (فرم کوتاه)»، مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، سال سی‌وششم، شماره ۳، ص ۵-۲۰.
- بحرانی، سیدهاشم (۱۴۱۶ق)، البرهان فی تفسیر القرآن، تحقیق قسم الدراسات الاسلامیه موسسه البعثه، تهران: بنیاد بعثت.
- بهرامی احسان، هادی و پورنقاش، تهران، مرضیه (۱۳۸۸)، «رابطه پابندی به اعتقادات مذهبی با سلامت روانی و هویت‌یابی مذهبی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارجاسب»، معرفت، شماره ۴۸، ص ۲۵-۳۲.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد (۱۳۶۶)، غررالحکم و دررالکلم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- حداد عادل، غلامعلی (۱۳۸۸)، دانشنامه جهان اسلام، تهران: بنیاد دایرةالمعارف اسلامی.
- حقیقی، عالیه و سماواتیان، حسین (۱۳۹۰)، «رابطه ویژگی‌های شخصیتی همکاران و زیردستان با نحوه ارزیابی آنان از عملکرد سرپرستان و مدیران»، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، سال دوازدهم، شماره ۴، ص ۸۱-۹۰.
- خدانقاهی، محمد و خوانین‌زاده، مرجان (۱۳۷۹)، «بررسی ساخت شخصیت در جهت‌گیری مذهبی دانشجویان»، روان‌شناسی و دین، سال چهارم، شماره ۲، ص ۱۷۰-۱۸۹.
- دیلمی، حسن ابن احمد (۱۴۱۲ق)، إرشاد القلوب إلى الصواب، قم: الشریف الرضی.
- رضایی، مهدی؛ غلامرضایی، سیمین؛ سپهوندی، محمدعلی؛ غضنفری، فیروزه و دریکوند، فضل‌الله (۱۳۹۲)، «توان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و ابعاد شخصیت در پیش‌بینی افسردگی»، مجله اندیشه و رفتار، دوره هشتم، شماره ۲۹، ص ۷۷-۸۷.
- رضاییان، حسین؛ ساطوریان، سیدعباس؛ هراتیان، عباس‌علی و حسینی مطلق، سیدمهدی (۱۳۹۵)، «نقش میانجی صفت حرص در رابطه بین کبر و حسادت»، اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی، سال دوم، شماره ۴، ص ۸۵-۹۸.
- ساطوریان، سیدعباس (۱۳۹۵)، «نقش صفات اخلاقی کبر، حرص و حسادت در پیش‌بینی روان‌آزرده‌نگی»، روان‌شناسی و دین، سال نهم، شماره ۳۴، ص ۵۵-۷۲.
- شایقیان، زینب؛ آگیلار وقایی، ماریا و رسول‌زاده طباطبایی، سیدکاظم (۱۳۹۰)، «بررسی طرح‌واره‌ها و پیوند والدینی در دختران نوجوان با وزن طبیعی، چاق و یا دارای علائم بی‌اشتهایی عصبی»، پژوهنده، شماره ۱، ص ۳۰-۳۸.
- شریف‌الرضی، محمدحسین (۱۳۷۸)، نهج‌البلاغه، ترجمه محمد میردشتی، تهران: کاشف.
- شهامت، فاطمه (۱۳۸۹)، «پیش‌بینی نشانه‌های سلامت عمومی (جسمانی‌سازی، اضطراب و افسردگی) بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه»، فصلنامه روان‌شناسی (دانشگاه تبریز)، سال پنجم، شماره ۲۰، ص ۱۰۳-۱۲۴.
- غزالی، محمد بن محمد (۱۳۶۸)، احیاء علوم الدین، تهران: حسین خدیوجم.
- حاکم نیشابوری، محمد بن عبدالله (۱۴۰۶ق)، المستدرک علی الصحیحین، بیروت: یوسف عبدالرحمان مرعشی.

- فتال نیشابوری، محمدین احمد (۱۳۷۵ق)، روضه الواعظین و بصیره المتعظین، قم: انتشارات رضی.
- فتحی آشتیانی، علی و داستانی، محبوبه (۱۳۸۹)، آزمون‌های روان‌شناختی، ارزشیابی شخصیت و سلامت روان، چ چهارم، تهران: بعثت. فری، مایکل (۲۰۰۷)، شناخت درمانگری گروهی، ترجمه مسعود جان‌بزرگی (۱۳۸۸)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- قربانی، نیما (۱۳۷۷)، «روان‌شناسی دین: یک روی‌آورد علمی چندتباری»، قبسات، سال سوم، شماره ۸ و ۹، ص ۲۲-۴۵.
- القمی، علی (۱۴۱۶ق)، سفینه‌البحار و مدینه‌الحکم والأثار، تهران: اسوه.
- کلینی، محمدین یعقوب (۱۳۶۵)، الکافی، چ چهارم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- گروسی فرشی، میرتقی (۱۳۷۷)، هنجاریابی آزمون جدید شخصیتی نتو و بررسی تحلیل ویژگی‌ها و ساختار عاملی آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های ایران، رساله دکتری روان‌شناسی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۴ق)، بحارالانوار، بیروت: الوفاء.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۸)، اخلاق در قرآن، قم: مدرسه امام علی بن ابیطالب.
- موسوی، مجتبی (۱۳۴۱)، «درسی از اخلاق: حرص با یک شهوت نامحدود»، درس‌هایی از مکتب اسلام، سال چهارم، شماره ۱۱، ص ۲۸-۳۱.
- نادری، عزت‌الله و سیف نراقی، مریم (۱۳۹۰)، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی (با تأکید بر علوم تربیتی)، تهران: نشر ارسباران.
- نراقی، احمد (۱۳۷۷)، معراج‌السعاده، تهران: دهقان.
- نراقی، مهدی (۱۳۸۷)، جامع‌السعادات، نجف: محمد کلاتر.
- نوری طبرسی، میرزااحسین (۱۴۰۸ق)، مستدرک‌الوسائل و مستنبط‌المسائل، قم: مؤسسه آل‌البیت.
- هراتیان، عباس‌علی؛ آگاه‌هریس، مژگان، محمدی، زهرا و شمسی‌نژاد، فاطمه‌السادات (۱۳۹۳)، «ساخت و اعتباریابی مقیاس اسلامی حرص-قناعت»، روان‌شناسی و دین، سال ششم، شماره ۲۸، ص ۵-۲۲.
- هراتیان، عباس‌علی؛ ساطوریان، سیدعباس؛ ترکشوند، جواد و احمدی، محمدرضا (۱۳۹۴)، «رابطه روان‌بنده‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی و صفت اخلاقی حسادت»، روان‌شناسی و دین، سال نهم، شماره ۳۵، ص ۱۲۱-۱۳۸.
- ولی‌زاده، ابوالقاسم و آذربایجانی، مسعود (۱۳۸۹)، «آزمون اولیه سنجش حسادت با تکیه بر منابع اسلامی»، روان‌شناسی و دین، سال سوم، شماره ۲، ص ۴۵-۶۰.
- ولی‌زاده، ابوالقاسم؛ هراتیان، عباس‌علی و احمدی، محمدرضا (۱۳۹۴)، «اعتبار و روایی و ساختار عاملی فرم تجدید نظر شده مقیاس اسلامی حسادت»، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، دوره شانزدهم، شماره ۳، ص ۱۰۰-۱۱۲.
- یانگ، جفری؛ کلسکو، ژانت و ویشار، مارجوری (۲۰۰۳)، طرح‌واره‌درمانی: راهنمای کاربردی برای متخصصین بالینی، ترجمه حسن حمیدپور و زهرا اندوز (۱۳۹۱)، تهران: ارجمند.
- یوسف‌نژاد شیروانی، مانده و پیوسته‌گر، مهرانگیز (۱۳۹۰)، «رابطه رضایت از زندگی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در دانشجویان»، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، سال دوازدهم، شماره ۲، ص ۵۵-۶۵.
- یوسفی، رحیم؛ عابدین، علیرضا؛ تیرگری، عبدالحکیم و فتح‌آبادی، جلیل (۱۳۸۹)، «اثربخشی مداخله آموزشی مبتنی بر مدل طرح‌واره‌ها در ارتقا رضایت زناشویی»، روان‌شناسی بالینی، سال دوم، شماره ۷، ص ۲۵-۳۷.
- Ashton, M.C., & Lee, K. (2005). Honesty-humility, the Big Five, and the five-factor model. *Journal of Personality*, 73 (5), 1321-1354.
- Baranoff, J., Oei Tian, P.S., Seong Hc. & Kwon, S.M. (2006). Factor Structure and Internal Consistency of the Young Schema Questionnaire (Short Form) in Korean and Australian

- Samples. *Journal of Affective Disorders*; 93:133-40.
- Clarke, S. & Robertson, I.T. (2005). A meta-analytic review of the big five personality factors and accident involvement in occupational and non-occupational settings. *Journal of Occupational and Organisational Psychology*, 78, 355-376.
- Donnellan, M.B., Conger, R.D. & Bryant, C.M. (2004) The big five and enduring marriages. *Journal of Research in Personality*; 38:481-504.
- Francis, L.J., Lewis, J.M., Brown, L.B., Philipchalk, R. & Lester, D. (1995). Personality and religion among undergraduate students in the United Kingdom, United States, Australia and Canada. *Journal of Psychology and Christianity*; 14:250-262.
- Hansen, C.P. (1988). Personality characteristics of the accident involved employee. *Journal of Business and Psychology*, 2, 346-365.
- Kosek, R.B. (1999). Adaptation of the Big Five as hermeneutic instrument for religious constructs. *Personality and Individual Differences*, 27, 229-237.
- Lewis, C.A. & Maltby, J. (1995). Religiosity and personality among U.S. adults. *Personality and Individual Differences*; 18:293-295.
- Lumley, M.N. & Harkness, K. (2007). Specificity in the Relations among Childhood Adversity, Early Maladaptive Schema and Symptom Profile in Adolescent Depression. *Journal of Cognitive Therapy Research*. 31, 639-657.
- Maltby, J. (1999). Religious orientation and Eysenck's personality dimensions: The use of the amended religious orientation scale to examine the relationship between religiosity, psychoticism, neuroticism and extraversion. *Personality and Individual Differences*; 26:79-84.
- Mark, E.B. & Davina, J.F. (2010). Neuroticism, stress, and coping in the context of an anagram-solving task. *Journal of Personality and Individual Difference*. 49 (5), 380-385.
- McCrae, R.R. & Costa, Jr. (1999). A five-factor theory of personality. In: *Handbook of personality: Theory and research*. LA Pervin and OP John. New York: Guilford Press..p.139-53.
- McCullough, M.E., Tsang, J.A. & Brion, S. (2003) Personality Traits in Adolescence as Predictors of Religiousness in Early Adulthood: Findings from the Terman Longitudinal Study. *Personality and Social Psychology. Bulletin*, 29(8), 980-991.
- Milfont, T.L. & Gouveia, V.V. (2009). A Capital Sin: Dispositional Envy and its Relations to Wellbeing, *Interamerican Journal of Psychology*, 43 (3), 547-551.
- Muris, P. (2006). Maladaptive schemas in non-clinical adolescents: relations to perceived parental rearing behaviours, big five personality factors and psychopathological symptoms. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 13, 405-413.
- Ponce, A.N., Williams, M.K. & Allen, G.J. (2004). Experience of maltreatment as a child and acceptance of violence in adult intimate relationships: mediating effects of distortions in cognitive schemas. *Journal of Violence and Victims*, 19, 97-108.
- Saroglou, V. & Fiasse, L. (2003). Birth order, personality, and religion: A study among young adults from a three-sibling family, *Personality and Individual Differences*, 35, 19-29.
- Saroglou, V. & Munoz-Garcia, A. (2008). individual differences in religion and spirituality: an issue of personality traits and/or values. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 47(1), 83-101.
- Saroglou, V. (2002). Religion and the five factors of personality: A meta-analytic review. *Personality and Individual Differences*; 32:15-25.
- Sava, F.A. (2009). Maladaptive schemas, irrational beliefs, and their relationship with the five-factor personality model. *Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies*, 9, 135-147.
- Schoeck, H. (1969). *Envy: A theory of social behavior*. New York: Harcourt, Brace, and World.
- Seligman, M.E.P. (2002). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. New York: Free Press/ Simon and Schuster.
- Seligman, M.E.P., Schulman, P., & Tryon, A. (2007). Group prevention of depression and anxiety symptoms. *Journal of Behavior Research and Therapy*, 45(6), 1111-1126.
- Smith, D.L. (1996). Private prayer, public worship and personality among 11-15- year-old

- adolescents. *Personality and Individual Differences*; 21:1063–1065.
- Smith, R.H., Parrot, W.G., Diener, E., Hoyle, R.H., & Kim, S.H. (1999). Dispositional envy, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(8), 1007-1020.
- Taylor, A. & MacDonald, D.A. (1999). Religion and the five factor model of personality: An exploratory investigation using a Canadian university sample. *Personality and Individual Differences*; 27:1243–1259.
- Terracciano, A., Löckenhoff, C.E., Bienvén, O.J. & Costa, T.P. (2008). Five-factor model personality profiles of drug users. Retrieved January_ 27, 2012, from: www.biomedcentral.com.
- Wink, P., Ciciolla, L., Dillon, M. & Tracy, A. (2007). Religiosity, spiritual seeking and personality: Findings from a longitudinal study. *Journal of personality* 75 (5), 1051-1070.
- Zlatan Krizan, Z. & Johar, O. (2012). Envy Divides the Two Faces of Narcissism. *Journal of Personality*. doi: 10.1111/j.1467-6494.2012.00767.x.